

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Információs Technológiai és Bionikai Kar**

Bevezetés a Programozásba II

2. előadás

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

© 2014.02.17. Giachetta Roberto

groberto@inf.elte.hu

<http://people.inf.elte.hu/groberto>

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Adattípusok

- *Adattípus* = *értékhalmoz* + *művelethalmoz*, ahol
 - *értékhalmoz*: a felvehető értékek halmaza (mindig véges, mivel a lefoglalható memóriaterület mérete is véges)
 - *művelethalmoz*: az értékhalmozon (esetlegesen más értékhalmozokon) értelmezett műveletek
- Pl.:
 - $bool = (\{true, false\}, \{and, or, not\})$, ahol
 $and: bool \times bool \rightarrow bool, \dots$
 - $int = (\{-2147483648, \dots, 2147483647\}, \{+, -, \cdot, /, \dots\})$, ahol \dots

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Adattípusok

- A programozási nyelvek számos típussal rendelkeznek
 - a gépi szinten számára értelmezhető, egyszerű típusokat nevezzük *elemi*, vagy *primitív típusoknak*
 - a további típusok az *összetett típusok*, amelyek a *típuskonstrukciók* segítségével hozhatóak létre, úgymint:
 - *iterált*, vagy *sorozat* (\mathbb{D}^n , vagy \mathbb{D}^*), azonos típusú elemek sorozatát adja gyakran használt (pl. tömb)
 - *direktszorzat* ($\mathbb{D}_1 \times \mathbb{D}_2$), különböző típusú elemek együttes kombinációja, gyakran használt (pl. rekord)
 - *unió* ($\mathbb{D}_1 \cup \mathbb{D}_2$), értékei különböző típusok értékei lehetnek, ritkán használt

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Adattípusok elemi eszközökkel

- A típuskonstrukció megadja az értékthalmazt, pl.:

```
struct Rational { // racionális szám rekordja
    int numerator;
    int denominator;
};
```

- Emellett tetszőleges műveleteket valósíthatunk meg alprogramok segítségével, pl.:

```
Rational operator*(Rational r1, Rational r2) {
    // két racionális szám szorzata
    Rational res; // eredmény változó
    res.numerator = r1.numerator * r2.numerator;
    ...
    return res; // az eredményt adjuk vissza
}
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Feladat: Valósítsuk meg a téglalapok típusát. A téglalap szélességével, illetve magasságával reprezentálható, illetve lekérdezhető a területe, valamint a kerülete.

- létrehozuk a téglalap rekordját (**Rectangle**), amely tartalmazza a két adatot (**width**, **height**)
- a rekord mellé megvalósítjuk a két lekérdező műveletet (**area**, **perimeter**), amelyek paraméterben kapják meg a téglalapot, és visszatérési értékben adják meg az eredményt
- a könnyű használhatóság végett a beolvasó (>>), illetve kiíró (<<) operátorokat is megvalósítjuk
- a főprogramban beolvasunk egy téglalapot, majd kiírjuk az értékeiket

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
struct Rectangle { // téglalap rekordja
    double width; // szélesség
    double height; // magasság
};

double area(Rectangle rec) { // téglalap területe
    return rec.width * rec.height;
}

...

istream& operator>>(istream& s, Rectangle& rec) {
    // beolvasó operátor
    s >> rec.width >> rec.height; return s;
}

...
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Feladat: Készítsük el a racionális szám típusát a beolvasás, kiírás, összeadás és szorzás műveletével. A főprogramban olvassunk be 5 racionális számot, és adjuk meg a szorzatukat és összegüket.

- készítsünk rekordot a racionális számnak (**Rational**), amely tartalmazza a számlálót (**numerator**) és a nevezőt (**denominator**)
- a műveleteket, beleértve a beolvasást és kiírást, operátorok segítségével valósítjuk meg (+, *, <<, >>), ügyelve arra, hogy a racionális számok egész számokkal is kompatibilisek (így többféle művelet kell), illetve, hogy a műveletek összevonhatóak értékadással (+=, *=)

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
struct Rational { // racionális szám rekordja
    int numerator;
    int denominator;
};
```

```
istream& operator>>(istream& s, Rational &r){
    // s lesz az adatfolyam
    s >> r.numerator >> r.denominator;
    // s-ről beolvassuk a két értéket
    return s; // s-t visszaadjuk
}
...
```


Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
Rational operator*(Rational r1, Rational r2) { ... }
Rational operator*(Rational r, int e) { ... }
Rational operator*(int e, Rational r) { ... }
...

// összeadás értékadással:
Rational operator+=(Rational& r1, Rational r2)
{ ... }
Rational operator+=(Rational& r, int e) { ... }
int operator+=(int& e, Rational r) { ... }
...
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Adattípusok elemi eszközökkel

- Az adattípusok megvalósításának célja, hogy az összetett szerkezetű adatok is jól, könnyen kezelhetővé váljanak
 - amennyiben csak egy programban használnánk az új típust, akkor nem térülne meg a befektetett energia, ezért törekednünk kell, hogy a típusok *újrafelhasználhatóak* legyenek
- Az újfelhasználhatóságot a C++ számos eszközzel támogatja:
 - egységbe zárás, láthatóság kezelés
 - fordítási egységek használata
 - konstansok kezelése (const correctness)
 - sablonok használata

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Az egységbe zárás

- A típushoz megadott művelethalmazt célszerű szorosan összefűzni az értékhalmazzal, hogy valóban együttest képezzen, ezt *egységbe zárásnak* (*enkapszulációnak*) nevezzük
 - a rekordot összeillesztjük a hozzá tartozó művelethalmazzal, így alkotva az egységes típust
 - a típus adatai a *mezők* (vagy *attribútumok*), műveletei a *metódusok* lesznek
 - a metódusok közvetlenül láthatják a mezőket, így nincs szükség paraméterekre
- A típushoz létrehozásához továbbra is a **struct** konstrukciót használjuk, de alprogramokat is helyezünk az adatok mellé

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Metódusok használata

- A metódusok deklarációja hasonlít a sima függvénydeklarációhoz, csak a rekord belsejében végezzük:

```
struct <rekordnév>{  
    ...  
    <típus> <metódusnév>(<paraméterek>) {  
        <metódustörzs>  
    }  
};
```
- A metódusokat csak változón keresztül érhetjük el, ezért mindig kell legyen egy példány a típusból, ekkor `<változónév>.<metódusnév>(<paraméterek>)` formában meghívhatjuk a függvényt

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Feladat: Módosítsuk a téglalap megvalósítását úgy, hogy a kerület és terület lekérdezés metódus legyen.

- nincs szükségünk paraméterátadásra, a művelet közvetlenül futtatható a változóra
- a formális paraméter helyett közvetlenül használhatjuk a mezőket

Megoldás:

```
struct Rectangle { // téglalap típusa
    double width; // szélesség (mező)
    double height; // magasság
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
double area() { // téglalap területe (metódus)
    // a paraméterre már nincs szükségünk
    return width * height;
    // a mezők közvetlenül elérhetőek
}
double perimeter() {
    // téglalap kerülete (metódus)
    return (width + height) * 2;
}
};

...
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
int main()
{
    Rectangle rec1;
    ...
    cout << "Area: " << rec1.area() << endl;
        // további műveletek használata
        // (metódusként)
    cout << "Perimeter: " << rec1.perimeter()
        << endl;

    return 0;
}
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Konstruktor műveletek

- Amikor a példányosítunk egy típust, kezdeti értékeket kell beállítanunk a mezőinek, ezt *inicializálás*nak nevezzük
 - pl. négyzet méretei, racionális szám számlálója, nevezője
 - amennyiben ezt kihagyjuk, a példány nem megfelelő kezdőállapottal indul (mint egy változó kezdeti értékadás nélkül)
- Az inicializálás automatikusan elvégezhető *konstruktor* művelet használatával
 - egy olyan metódus, amely mindig példányosításkor fut le, és feladata a kezdeti értékek beállítása a mezőknek
 - neve megegyezik a típussal, visszatérési értéke nincs

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Konstruktor műveletek

- A konstruktorra ugyanazon szabályok vonatkoznak, mint más metódusokra (paraméterezhető, túlterhelhető, látja a mezőket):

```
struct <típusnév>{  
    <típus> <mező>;  
  
    <típusnév>() { <tag> = <érték>; }  
    // 0 paraméteres konstruktor  
  
    <típusnév>(<típus> <változó>) {  
        // 1 paraméteres konstruktor (túlterhelés)  
        <mező> = <változó>;  
    }  
    ... // egyéb metódusok  
};
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Konstruktor műveletek

- A konstruktorra futtatása automatikusan történik példányosításkor, de amennyiben paraméteres, akkor paraméterrel kell a példányt létrehozni:

```
<rekordnév> <változónév>;
```

```
// ekkor lefut a 0 paraméteres konstruktor
```

```
<rekordnév> <változónév>(<érték>);
```

```
// ekkor lefut az 1 paraméteres konstruktor,
```

```
// amennyiben a típusok egyeznek
```

- Ha nem hozunk létre saját konstruktort, a típus egy alapértelmezett (0 paraméteres) konstruktort kap
 - bármilyen konstruktor létrehozása esetén az alapértelmezett megszűnik

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Feladat: Egészítsük ki a racionális szám típusát három konstruktorral, egy 0 paraméteressel, amely a 0 racionális számot állítja elő, illetve egy 1 paraméteressel, amely egy egész szám alapján hozza létre a racionálist, illetve 2 paraméteresen, amely nevezőt és számlálót kap.

- 2 paraméteresnél ellenőrizzük, hogy a nevező megfelelő-e

Megoldás:

```
struct Rational {  
    // racionális szám rekordja  
    int numerator;  
    int denominator; // mezők
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
// konstruktorok:  
Rational() { // 0 paraméteres konstruktor  
    numerator = 0;  
    denominator = 1;  
}  
Rational(int nr) { // 1 paraméteres  
    numerator = nr; denominator = 1;  
}  
Rational(int num, int denom) { // 2 paraméteres  
    numerator = num;  
    denominator = denom != 0 ? denom : 1;  
}  
};
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

...

```
Rational sum;
```

```
    // 0 paraméteres konstruktor hívása, vagyis
```

```
    // 0/1-t kapunk
```

```
    // ugyanez:
```

```
    // Rational sum(0);
```

```
    // Rational sum(0, 1);
```

```
Rational mult(1);
```

```
    // 1 paraméteres konstruktor hívása, vagyis
```

```
    // 1/1-t kapunk
```

```
    // ugyanez egy sorban:
```

```
    // Rational sum, mult(1);
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Érték inicializálás

- A kezdő értékeknek van egy még speciálisabb megadási lehetősége, az *érték inicializálás*
 - kettőspont után megadjuk a mező nevét, majd a formális paramétert zárójelben, ha többet akarunk megadni, akkor vesszővel választjuk el:
`<típusnév>(<típus> <paraméter>) :`
`<mezőnév>(<kezdőérték>), // inicializálások`
`<mezőnév>(<kezdőérték>), ... {`
`... // konstruktortörzs`
`}`
 - hivatkozás mezők (&) esetén szükséges, alapesetben használata egyenértékű a konstruktortörzsben történő értékadással

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Deklaráció és definíció szétválasztása

- Metódusok (beleértve a konstruktort is) esetén is szeparálhatjuk a deklarációt a definíciótól, ekkor a rekordba csak a függvény szintaxisát írjuk, a törzsét később
 - a törzsnél meg kell jelölnünk, melyik típus tagja a :: (scope) operátor segítségével:

```
struct <típusnév>{  
    ...  
    <típus> <metódusnév>(<paraméterek>);  
};  
...  
<típus> <típusnév>::<metódusnév>(<param.>) {  
    <metódustörzs>  
}
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Feladat: Módosítsuk a téglalap típusát úgy, hogy adunk hozzá érték inicializálást használó konstruktorokat, illetve a metódusok törzsét leválasztjuk.

Megoldás:

```
struct Rectangle { // téglalap típusa
    ...
    Rectangle() : width(0), height(0) { }
        // konstruktor művelet, amelyben érték
        // inicializálást használunk
    Rectangle(double w, double h) :
        width(w), height(h) { }
        // 2 paraméteres konstruktor művelet
```


Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
double area();
    // téglalap területe (metódus deklarációja)
double perimeter();
    // téglalap kerülete (metódus deklarációja)
};

double Rectangle::area()
    // téglalap területe (metódus definíciója)
{
    return width * height;
    // a mezők közvetlenül elérhetőek
}
...
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Operátorok metódusként

- Lehetőségünk van operátorok megfogalmazására egységbe zárás mellett is, ekkor egy speciális szabály, hogy az operátor első paramétere az a típuspéldány lesz, amelybe beágyaztuk
 - azaz minden operátornak eggyel csökken a paraméterszáma, így pl. a + operátornak nulla és egy paraméteres változata lesz metódusként
 - bizonyos operátorok (értékadás, indexelés) csak metódusként, bizonyos operátorok (adatátvitel, bizonyos speciális értékadások) csak a típuson kívül írhatóak meg
 - általában az operátorokat külön szoktuk deklarálni a típusokhoz

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Feladat: Módosítsuk a racionális szám típusát úgy, hogy az egyszerű operátorokat a típuson belül valósítjuk meg.

Megoldás:

```
struct Rational { // racionális szám típusa
    int numerator;
    int denominator;

    // konstruktorok:
    Rational();
    Rational(int);
    Rational(int, int);
```

Adattípusok megvalósítása egységbe zárással

Példa

Megoldás:

```
// operátor metódusok:  
Rational operator+(Rational);  
Rational operator+(int);  
Rational operator*(Rational);  
Rational operator*(int);  
};  
  
// további operátorok a típushoz:  
Rational operator+(int e, Rational r);  
Rational operator*(int e, Rational r);  
istream& operator>>(istream& s, Rational &r);  
ostream& operator<<(ostream &s, Rational r);  
...
```